

4. Мицкан Б. М. Здоровий спосіб життя в контексті ноосферного мислення та фактори, які впливають на ставлення до індивідуального здоров'я // Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура. — 2004. — Вип. 1. — С. 5–13.
5. Остафійчук Я. Ф. Шляхи валеологізації медичної освіти // Український медичний альманах. — 2004. — № 1. — С. 48–51.
6. Психологія здоров'я: Учебник для вузов / Под ред. Г. С. Никифорова. — СПб.: Питер, 2003. — 607 с.
7. Сараев А. Д. Валеологическая культура — основа здорового образа жизни // Вестник физиотерапии и курортологии. — 2004. — № 2. — С. 11–14.

Лілія БАРАНОВСЬКА,
Ірина ТИМЧУК

ОСОБИСТІТЬ ГУМАНІСТИЧНО СПРЯМОВАНОГО ФАХІВЦЯ-ЕКОЛОГА: АНАЛІЗ КОМПОНЕНТІВ СТРУКТУРИ

У статті проведено аналіз складових характеристики гуманістично спрямованого спеціаліста з екології. Розглядається проблема психологічної підготовки студента до екологічної діяльності, аналізуються основні риси гуманістично спрямованої особистості та компонентів її структури.

Сьогодні людство, яке живе в умовах соціальних, політичних та екологічних кризових ситуацій, повинно докласти зусиль для збереження життя на землі, що неминуче передбачатиме закінчення ери техногенної цивілізації. Виникає необхідність ґрунтовного дослідження проблем екологічного виховання та революційних перетворень у розвитку науки, які полягатимуть у зміні її спрямування з техногенно-економічного на гуманістично-екологічне. Автор моделі стійкого екологічно безпечного розвитку М. Дробноход вважає, що ефективність науково-технічного прогресу доречно оцінювати з гуманістично-екологічних позицій, потреб коеволуції людини із природою [1, 15]. Це, відповідно, зумовлює потребу виховання в кожній людині широкого екологічного світогляду/

Окремі аспекти проблеми гуманізації освіти, процесу підготовки фахівців нової генерації висвітлюються в наукових працях М. Дробнохода, О. Гданської, В. Дзюби, В. Зинкевичус, І. Кіреєвої, М. Клепар, А. Листопад, С. Романової, Н. Сушик, М. Ткаченко та ін. Питанням екологічної свідомості як центрального структурного компонента гуманістично зорієнтованого фахівця природоохоронної сфери, розвитку культури, мислення присвятили роботи А. Львовчкіна, С. Дерябо, В. Ясвін, В. Крисаченко, В. Скребець, С. Лубянська та ін.

Метою статті є спроба охарактеризувати гуманістично спрямованого фахівця з екології через аналіз її складових: екоцентричного типу свідомості, екологічної відповідальності, екологічних цінностей, екодевіантної поведінки, екологічної культури, екологічного мислення і за допомогою цих механізмів обґрунтувати сутність «гуманістичного кодексу особистості».

У процесі проведення дослідження нами дано визначення поняття «гуманістично спрямована особистість майбутнього еколога». Це особистість, що живе в гармонії з людьми й природою, котра до людей і природи ставиться як до найвищої цінності, їй властивий сформований екоцентричний тип екологічної свідомості. Така особистість має право на розвиток своїх здібностей, на щастя і свободу.

Одним із складників гуманістично спрямованої особистості майбутнього еколога є екологічна свідомість. Її зміст трактується через використання сутності поняття «свідомість». Відомий дослідник цього феномена О. Спіркін зазначає, що «свідомість» це вища, властива лише людині й пов'язана з мовою функція мозку, яка полягає: в узагальненому і цілеспрямованому відображенні дійсності; у попередній уявній побудові дій і передбаченні їхніх результатів; у розумному регулюванні й самоконтролі поведінки людини» [2, 126]. Функціями свідомості є: **пізнавальна** — відображення світу у свідомості людини є суспільно-історичним процесом, у якому кожний акт пізнання «накладається» на інформацію минулого досвіду, на вже наявні уявлення про дану річ, явище, хоча й неповні й не зовсім точні; **конструктивна** — свідомість є випереджаючим відображенням і цілеспрямованим перетворенням дійсності, в результаті чого людина творчо створює нові речі, яких немає у природному світі; **регулятивна**, яка «вплетена» у взаємодію людини із зовнішнім світом,

виступає у двох формах — спонукальних мотивів і виконавчої регуляції суспільного життя, тобто приведення дій людини у відповідність до її потреб [2, 127].

Структурними компонентами свідомості, на думку С. Максименка, є: знання про навколишню дійсність, природу, суспільство; виокремлення людиною себе у предметному світі як суб'єкта пізнання, розрізнення суб'єкта «Я» та об'єкта «не Я», протиставлення себе як особистості іншому об'єктивному світові; цілеспрямованість, планування власної діяльності та поведінки, передбачення її результату; ставлення особистості до об'єктивної дійсності, до інших людей, до самої себе.

Рівень розвитку і виявлення свідомості в кожній людині є індивідуальним. Він зумовлюється рівнем розвитку її знань та наукового світогляду, ідейних і моральних переконань, ставленням до інших людей і до самої себе, до форм суспільного життя [3, 17–18]. Завдяки свідомості людина пристосовується до навколишнього світу. Свідомість людини виявляється в її діяльності [4, 94–96]. У понятті «свідомість» фіксуються два суттєві моменти: ставлення і знання. Людина це свідомо істота, бо вона має здатність зі знанням ставитися до світу, до своєї діяльності з його перетворенням відповідно до власних потреб [2, 124–125]. Рівнями суспільної свідомості є суспільні психологія та ідеологія, а основними формами — економічна, політична, правова, етична, естетична, наукова, релігійна, філософська, історична, екологічна свідомість.

Кожна з форм суспільної свідомості по-своєму відображає ту чи іншу грань, особливість певної сфери суспільного буття. Наприклад, економічна свідомість є відображенням таких процесів життєдіяльності суспільства, як виробництво, обмін, споживання продуктів людської праці [2, 140]. Політична свідомість — це відображення та ідеальне функціонування відносин щодо влади, способів, методів її завоювання, утримання і використання.

Терміном «екологічна свідомість» традиційно позначають сукупність уявлень про взаємозв'язки в системі «людина — природа» і в самій природі, існуючого ставлення до природи, а також відповідних стратегій і технологій взаємодії з нею [5, 8]. Екологічна свідомість, на думку А. Львовичкіної, — це вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення. Як зазначає дослідниця, для екологічної свідомості властиві всі ознаки свідомої діяльності людини з тією особливістю, що вона ініційована екологічним змістом [6, 79].

Формування екологічної свідомості, на думку А. Кмець, відбуватиметься за умови розумного поєднання двох шляхів: безпосереднього відображення у свідомості нинішньої екологічної ситуації та формування екологічної свідомості шляхом цілеспрямованого впливу з боку суспільства [7, 98]. Вирізняють декілька напрямів цілеспрямованого формування екологічної свідомості: науковий — базується на формуванні в особистості системи екологічних знань, теоретичних, практичних, конструктивно-творчих знань в галузі екології, психології, педагогіки, філософії. У психолого-педагогічному напрямі важливим засобом формування екологічної свідомості є вивчення студентами курсу «Екологічна психологія та педагогіка». Політичний напрям має сприяти формуванню особистості, яка на рівні державного керівника, фермера, господаря підприємства здатна боротись за закони, умови життя, які б відповідали гідності людини.

У структурі екологічної свідомості виділяють три компоненти: когнітивний (психічне відображення середовища), емотивний (ставлення до середовища) та конативний (стратегії та технології взаємодії) [6, 79; 8].

В екологічній свідомості може переважати якийсь із цих компонентів. Залежно від особливостей когнітивного, емотивного та конативного компонентів свідомості виокремлюють три типи екологічної свідомості: антропоцентричний, біоцентричний та екоцентричний.

Сутність антропоцентричного типу свідомості розкривається у світоглядних принципах, визначених С. Дерябо, В. Ясвіним, А. Львовичкіною:

1. Найвищою цінністю є людина. Все інше в докільці цінне настільки, наскільки корисне людині. Докільця — це власність людини і вона може розпоряджатися ним на власний розсуд.

2. Світ має ієрархічну будову. Вершину ієрархії займає людина, середину — речі, створені людиною, фундамент — об'єкти природи, які, відповідно, впорядковуються залежно від корисності для людини.

3. Метою взаємодії з довколишнім середовищем є використання його для задоволення тих чи інших потреб людини, для отримання нею «корисного продукту». Природа — об'єкт дії людини, а не самодостатній суб'єкт.

4. Розвиток довкілля має підпорядковуватися розвитку людства [5, 7–8].

Учені світоглядні принципи природоцентричного типу свідомості характеризують:

Найвищу цінність має природа. Людство повинно підкоритися природі. Вся діяльність людини оцінюється лише з точки зору корисності для довкілля.

Ієрархічна картина світу має такий вигляд: на вершині піраміди — природа, а в її основі — людство, що спрямувало свій потенціал на службу природі.

Метою взаємодії з природою є збереження її недоторканною в усьому розмаїтті форм і видів, у т. ч. тих, які шкодять як людству загалом, та окремії людині [6, 84].

У структурі особистості спеціаліста, котрий обирає фахове майбутнє як гармонізацію діяльності та довкілля, має бути наявна властивість — **екологічна відповідальність**. Під нею розуміють морально-екологічну якість, що полягає передусім в адекватному ставленні особистості до природи й узагальнює всі основні ознаки таких категорій, як чуйність, бережливість гуманність. Екологічна відповідальність виявляється в почутті обов'язку, в таких діях, вчинках і ставленні особистості до природи, що відповідають моральним принципам і правовим нормам. У загальному вигляді екологічна відповідальність формується через чуйність-гуманність-бережливість-раціональність-відповідальність [5, 12–13; 9, 18].

Найбільш негативним наслідком технократизму ХХ ст. є перетворення суспільства з культурно-історичного у технологічне і зміна особистості — гуманної, що прагне до високих ідеалів, у бездуховну, автономну від совісті, діяльність якої регулюється технократичним мисленням. Н. Пішулін відзначає важливість подолання технократичного підходу у формуванні моделі майбутнього фахівця «і справа тут не лише в тому, що забруднюються ріки та повітря, розум та душі, відбуваються у прямому розумінні атомні катастрофи: порушується кровний взаємозв'язок природи та людини, звужується і згрублюється вся повнота їх взаємодії. Бездуховна, егоїстична людина відходить від своєї родової сутності, деформує природу, суспільство, сама себе» [10, 101].

Подолання технократичного підходу до довкілля та екологічна відповідальність може бути сформованою в людини з новим типом екологічного мислення. Екологічне мислення – це рівень знань, культури, виховання, за якого кожен у своїй професійній та непрофесійній діяльності має за мету створення та організацію найкращих умов психоемоційного, природного та соціального середовища для подальшого розвитку людини, збереження та розвитку її здоров'я [11, 5; 12, 243].

З огляду на такий висновок доречно зробити спробу характеристики екологічної культури. Вона є мірою моральної зрілості людини й, будучи глибоко закоріненою в підсвідомості, зовні проявляється як наявність або відсутність здорового глузду в окремого індивіда чи всього суспільства [1, 5–17]. Екологічна культура виявляється у трьох сферах: когнітивній — відображає норми і цінності професійної діяльності, стиль мислення і систему екологічних ставлень; емоційній — розвиток духовно-моральних і емоційних проявів щодо навколишнього середовища; мотиваційно-вольовій сфері — відображає соціально-моральну позицію майбутнього еколога у вирішенні проблем екології, його гуманістичних якостей та переконань; конативній сфері — реалізація екологічного світогляду у професійному, соціокультурному просторі, обумовленому виборі шляхів досягнення цілей екології [13, 132–133].

Екологічна культура звернена до двох світів — природного довкілля і внутрішнього світу людини. Своїми цілями вона спрямована на створення бажаного устрою чи ладу в природі і на виховання високих гуманістичних смисложиттєвих цінностей та орієнтирів у людському житті [14, 212].

Із змістом термінів «екологічна свідомість», «екологічне мислення», «екологічна культура» нерозривно пов'язане поняття «екологічна цінність». Сформованість цих цінностей відображається в бажанні захистити природу від нераціональної людської діяльності, критичному ставленні до тих досягнень науки і техніки, які використовуються для пригнічення природи та маніпулювання людиною, схильності до пошуків шляхів виходу з екологічної кризи, почутті єдності з природою, відмові від задоволення прагматичних потреб [15, 107].

На основі моделі взаємодії людини з природним об'єктом (прагматична-непрагматична), об'єктом чи суб'єктом ставлення особистості є природа, а також залежно від сфери виявлення суб'єктного ставлення особистості (афективна, пізнавальна, практична, вчинкова) дослідники визначають п'ять типів суб'єктного ставлення до природи: перцептивно-афективний об'єктно-непрагматичний, когнітивний суб'єктно-непрагматичний, когнітивний суб'єктно-прагматичний, практичний об'єктно-прагматичний та вчинковий суб'єктно-непрагматичний. На основі аналізу типів суб'єктного ставлення до природи можна зробити висновок, що екологом із гуманістично спрямованою екологічною діяльністю може бути фахівець когнітивного суб'єктно-непрагматичного типу. Це та особистість, що прагне отримати щонайбільше знань про флору та фауну, біологічні, екологічні особливості їх представників й ін. Нашим завданням є не допустити формування особистості студента об'єктно-прагматичного типу. Цей тип формувала колишня освіта, пронизана інформацією про те, що природа — це, насамперед, «загальнонародна власність», джерело корисних ресурсів [5, 57–74].

Важливим аспектом гуманізації фахової освіти майбутніх екологів є подолання хижацького ставлення до природи та екологічного невігластва. У процесах і явищах дегуманізації освіти закладена реальна небезпека не лише подібних до Чорнобильської аварії, а й загроза фізичному існуванню людей на Землі [16, 12–13].

Важливим компонентом гуманістично спрямованої особистості еколога є його **економативна поведінка**. В основі такої поведінки лежить сукупність правил і вимог раціональної взаємодії людини з природним, соціальним та штучним оточенням свого існування навіть в екологічно несприятливих умовах.

Одне із першочергових завдань суспільства, освіти — профілактика екодевіантної поведінки. Це поведінка, в основі якої відслідковуються риси, які шкодять природному або антропогенному середовищу. Екодевіант — людина з поведінкою, що відхиляється від здорового екологічного глузду [17, 48–49].

Однією з головних причин екодевіантної поведінки є психологія сучасної людини, орієнтованої на негайне одержання результатів і нездатної передбачити віддалені наслідки своїх дій [15, 105].

Під профілактикою економативної поведінки розуміють науково обґрунтовані і вчасно здійснені дії, спрямовані на запобігання можливих обставин, які сприяють прояву екодевіантної поведінки; збереження і підтримку нормального рівня життя і здоров'я людини; розкриття внутрішнього потенціалу. У профілактичній роботі визначають такі підходи: інформаційний (інформування молоді через ЗМІ, через систему спеціально організованого навчання про наслідки екодевіантних дій); соціально-профілактичний (виявляються, усуваються і нейтралізуються причини та умови, що викликають різні негативні явища, через систему соціально-економічних, організаційних, правових і виховних заходів, які проводяться державою, суспільством, конкретною установою); педагогічний — здійснення педагогами індивідуальної профілактичної роботи та роботи у масових формах: конференції, фестивалі, виставки, телепередачі [18, 242–243].

Важливим елементом професійної характеристики майбутнього еколога-гуманіста є **сформованість у нього принципу екологічної етики** [19, 345].

Для докорінної зміни екологічного навчання і виховання студентів, на думку В. Баранюка, бракує системності. Під нею розуміють основну, необхідну і достатню, логічну й послідовну підготовку студента до екологічної діяльності. Досягнення цілей екологічного виховання неможливе без залучення психологічної, теоретичної, методичної та практичної підготовки з кожного із цих напрямів.

Психологічна підготовка студента до екологічної діяльності включає допомогу йому в усвідомленні особистої і загальної суспільної значущості екологічної діяльності; впевненість у необхідності екологічного самовиховання та екологічного виховання інших людей; формуванні екологічної свідомості, екологізації діяльності, екологізації знань. Ці етапи тісно пов'язані між собою. Людина, яка має лише знання, але у своїй практичній діяльності відступає від вимог екологізації, безумовно, не має екологічної культури, і, навпаки, не може здійснювати практичну діяльність без оволодіння визначеними знаннями. Екологізація свідомості, містить у собі як сукупність знань, так і можливість цілеспрямованої діяльності [20, 120–122].

Терпимість є обов'язковою якістю особистості гуманістично спрямованого еколога. Це моральна якість, що характеризує ставлення з повагою до інтересів, переконань, вірувань, звичок інших людей [21, 337]. Вона ґрунтується на вмінні приймати людину такою, якою вона є, на визнанні її права бути самою собою, мати свої власні звички, погляди, переконання, вести таке життя, яке вона вважає за потрібне, якщо воно не є соціально небезпечним [22, 87].

Основною складовою гуманності, на нашу думку, є повага до особистості, любов до неї, співчуття. Проявляти повагу до особистості іншої людини означає уважно до неї ставитись, виявляти довіру, справедливість, доброзичливість, ввічливість. З повагою несумісні насильство, порушення прав і свобод, жорстокість, приниження. Доброта — це дружнє ставлення до людей і базується вона на гуманізмі і любові до них [22, 88]. Доброзичливість, чемність, тактовність — риси гуманної людини. Інтегрованою гуманістичною властивістю є вихованість — уміння триматися в товаристві, чемність, ввічливість.

До гуманістичного кодексу належать також: гідність — сукупність уявлень про самоцінність особи, її соціальну рівність з іншими людьми, за допомогою яких визначають конкретну міру суспільної цінності людини; совість — почуття й усвідомлення людиною відповідальності за свою поведінку, власні вчинки перед самим собою, людьми, суспільством (ця риса допомагає людині контролювати виконання своїх обов'язків перед суспільством і самим собою, що суспільством визнається як показник досконалості та самодостатності; благородство — здатність жертвувати особистими інтересами на користь інших, діяти чесно, відкрито, сміливо, не принижуватися заради особистої користі; відповідальність — покладене на когось чи взяте кимсь зобов'язання прийняти на себе вину за можливі наслідки їх [2, 102; 22, 86; 24; 31].

Складові гуманістичного кодексу можуть слугувати критеріальними показниками сформованості особистості гуманістично спрямованого фахівця з екології.

Усе, зазначене вище дає підстави вважати, що особистість гуманістично спрямованого фахівця з екології може бути охарактеризована з позиції сформованості в неї екоцентричного типу свідомості, екологічного мислення, розвиненості навичок економативної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дробноход М. Пріоритети стійкого екологічно безпечного розвитку // Освіта і управління. — 2003. — № 3. — С. 5–17.
2. Людина і світ / Л. В. Губерський, А. О. Приятельчук та ін.; Гол. ред. Л. В. Губерський. — 2-е вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2001. — 349 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посібник. — Вид. 2-е, перероб. та доп. — К.: Центр навч. літ-ри, 2004. — 272 с.
4. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Либідь, 2005. — 464 с.
5. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Экологическая педагогика и психология. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 480 с.
6. Львовичкіна А. М. Основи екологічної психології: Навч. посібник. — К.: МАУП, 2004. — 136 с.
7. Кмець А. Екологічна свідомість майбутніх учителів: проблеми, зміст, типологія // Вища освіта України. — 2001. — № 2. — С. 96–100.
8. Іваненко С. Екологічна культура в контексті національного виховання // Освіта і управління. — 1999. — № 4. — С. 108–114.
9. Рябчук Т., Івченко Н. Виховання екологічно свідомої особистості // Директор школи. — 2006. — № 9. — С. 17–20.
10. Пищулин Н. П. Формировать, воспитывать духовность учащихся // Педагогика толерантности. — 2002. — № 3. — С. 92–101.
11. Романенко М., Братаніч Б. Формування екологічно-ноосферної свідомості як основа забезпечення цілісності природничо-наукової освіти // Імідж сучасного педагога. — 2005. — № 3–4. — С. 3–5.
12. Костюкова К. В. Екологічне мислення як показник зрілості особистості // Актуальні проблеми екологічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — К.–7. — Вип. 5. — Ч. 1. — С. 241–245.
13. Бобылева Л. О воспитании экологической культуры // Высшее образование в России. — № 5. — 2003. — С. 132–135.
14. Крисаченко В. С., Хилько М. І. Екологія. Культура. Політика. — К.: Знання України, — 2001. — С. 210–280.

15. Максименко О. О. Формування екологічних цінностей — необхідна складова екологічного виховання // Актуальні проблеми психології / За ред. С. Д. Максименка. — Т. 7. — Вип. 2. — К.: Міленіум, — 2004. — С. 103–109.
16. Гуманітаризація та гуманізація. Хрестоматія // Ред. ол. О. І.Журко, Л. М. Малінич, Т. М. Морозова, М. М.Мельник, В. Л. Співачук. — Хмельницький: Поділля, 1997.
17. Скребець В. О. Екологічна психологія: Навч. посібник. — К.: МАУП, 1998. — 144 с.
18. Лубянська С. П. Профілактика екодевіантної поведінки молоді //Актуальні проблеми психології / За ред. С. Д. Максименка. — Т. 7. — Вип. 1. — К. — 2003. — С. 240–244.
19. Панченко В. І. Екологічна етика як основний духовний принцип в підготовці сучасних спеціалісті // Актуальні проблеми психології / За ред. С. Д. Максименка. — К.: Міленіум, — 2003. — Т. 7. — Вип. 1. — С. 339–347.
20. Баранюк В. Н. Системный подход к экологическому воспитанию школьников // Материалы междунар. конференции «Экопедагогика: состояние, проблемы, перспективы». — Минск, 1995. — С. 120–122.
21. Словарь по этике / Под ред. И. С. Кона. — М., 1981.
22. Медведева Г. П. Этика социальной работы: Учеб. пособие для студентов высших учебных заведений. — М.: ВЛАДОС, 1999. — 208 с.
23. Киричок В. А. Гуманне ставлення до дитини: Методичний посібник для вчителів. — К.: Інститут проблем виховання, 2004. — 56 с.
24. Азбука нравственности. Сборник / Сост. А. И. Алексеева. — К.: Молодь, 1978. — 256 с.
25. Степаненко В. Ф. Этика в проблемных и аналитических задачах: Навч. посібник. — К.: Лібра, 1998. — 265 с.

Андрій МАЛЬЦЕВ

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ДО ЗАПОБІГАННЯ І ПОДОЛАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПЕРСОНАЛУ

У статті охарактеризовано складові методичного супроводу підготовки курсантів до запобігання та подолання девіантної поведінки персоналу як одного з важливих шляхів підвищення ефективності цієї підготовки. Розкрито необхідність оволодіння викладачами методикою підготовки курсантів до превентивної педагогічної діяльності, що передбачала б використання активних методів навчання та проектування превентивних навчальних завдань і ситуацій.

Проблема підготовки майбутніх офіцерів до запобігання і подолання девіантної поведінки персоналу є одним з пріоритетних напрямів теорії і практики професійної підготовки керівників всіх рівнів. Важливими для вирішення цієї проблеми є роботи В.А. Баранніка, Т.Ю. Ваврик, Т.В. Воєцької, В.М. Герасимова, О.М. Овчара й ін. У них визначено понятійно-термінологічний апарат девіантної поведінки, розкрито її соціальну та психолого-педагогічну природу, охарактеризовано поняття про профілактику та перевиховання як педагогічні процеси. Однак питання підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до превентивної діяльності залишається на сьогодні недостатньо розробленим.

Вивчення літератури з превентивної педагогіки (Р.І. Благута, М.В. Касярум, Г.А. Корчова, Е.І. Петухов, М.А. Попов, М.М. Фіцула, О.В. Шарапова, Л.Ф. Щербина, І. А. Хозраткулова й ін.) і питань навчання та виховання курсантів військових навчальних закладів (О.В. Барабанщиков, В.І. Вдовюк, П.М. Городов, М.А. Лямзін, В.В. Ягупов), а також щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників (Д.В. Іщенко, В.О. Балашов, А.В. Галімов, І.О. Грязнов, О.В. Діденко, А.В. Катковський, Д.М. Коцеруба) дозволило з'ясувати, що важливим шляхом підвищення ефективності педагогічної підготовки курсантів до запобігання девіантної поведінки персоналу можна розглядати методичний супровід їх підготовки до превентивної педагогічної діяльності.

З огляду на це **метою статті** є визначення складових методичного супроводу підготовки курсантів до запобігання та подолання девіантної поведінки персоналу як одного з важливих шляхів підвищення ефективності цієї підготовки.

В сучасних умовах дуже низькою є ефективність традиційної методики навчання курсантів превентивній педагогічній діяльності. Рівень знань з проблеми девіантної поведінки у майбутніх офіцерів буде значно вищим, якщо при їх підготовці до роботи з девіантним